

یاسای کۆمهله و ریکخراوهکانی ههریمی کوردستانی عێراق

بهناوی خوای بهخشنده و میهره بان

بهناوی گهل

نهنجوومهنی نیشتمانی کوردستانی عێراق

ژماره ی بریار: ٤٤

روژی بریار: ١٠/٣١/١٩٩٣

«بریار»

به پیتی حوکمهکانی برکه «١» له ماده «٥٦» ی یاسای ژماره «١» ی سالی ١٩٩٢ و له سهر داوای وهزبری ناوخۆ و رهزامه ندیی نهنجوومهنی وهزیرانی ههریم له سهری، نهنجوومهنی نیشتمانی کوردستانی عێراق له دانیشتی روژی ٢٥/١٠/١٩٩٣ ی دا بریاری ده رچوواندنی هم یاسایه ی دا:

یاسای ژماره «١٨» ی سالی ١٩٩٣ یاسای کۆمهله و ریکخراوهکانی ههریمی کوردستانی عێراق

ماده ی یه که م:

- ١- کۆمه له: کۆمه له که سیکه سیفه تیکی همیشه بیان هه یه و بریتین له چند که سیکه ناسایی یان معنه وی بۆ مه به ستیک که قازانجی ماده ی تیدا نه یی.
- ٢- هه موو یانه و ریکخراو یه کیتی و مه له بندی روشنبیری و کۆمه لایه تیی و سه ندیکاو ده زگای خیرخواز، کۆمه له ن و حوکمهکانی هم یاسایه ده یان گرتنه وه. تنیا مه گهر ریکخراوه که ی یاساییکی تایبه تی بیگرتنه خۆ.
- ٣- نه گهر کۆمه له مه به ستیکی زانستی یا کۆمه لایه تیی یا پیشه یی یا هونه ربی یان وهرزشیی یان خیرخوازیی یان سوودیکی گشتیی هه بوو له و کاته دا نه و کۆمه لانه به و پتیه پۆلین ده کرتین و هه ره که یان به پیتی مه به ستی خۆی.

ماده ی دووهم:

- ١- نه و کۆمه له ی که به پتی حوکمهکانی هم یاسایه داده مه زرین که سیه تیه کی معنه ویی ده یی و ده توانی هه موو کارو چالاکییه کی خۆی بنوینتی و بۆی هه یه مال و مولکی گوتیراوه و نه گوتیراوه ی له پیناوی به دی هیتانی مه به ستهکانی خۆی هه یی.
- ٢- کۆمه له ناتوانی بیتنه که سیه تیه کی معنه وی تاکو پیره وی ناوخۆی له روژنامه ی ره سمیدا له سهر داوای خۆی بلاونه کرتنه وه.

ماددهی سنی یه م:

سه روژک یا نهو که سهی که دهسته لاتی پی ده دات نوینه رایه تی کومه له ده کات له بهردهم دادگا و لایه نه رسمی و ناره سمیه کاندای.

ماددهی چواره م:

نامانجه کانی کومه له ده بی نه م مه رجانه یان هه بی:

- ۱- ده بی ناشکراو روون و شهرعی و رهوا بی.
- ۲- خزمه تی کومه لیک کی دیاری کراوی گه لی کوردستانی عیراق بکات.
- ۳- نابی که رتکاری و جیاوازی ره گه زه بی و نایینی و مه زه بی بکاته نامانج.
- ۴- نابی له گه له بنه ماکانی دیوکراسی و جارنامه ی جیهانی مافی مروژ ناگونجاو بی.
- ۵- نابی دژی دابو ده ستوری گشتیی و رهوش بی.

ماددهی پینجه م:

پیوسته کومه له ریبازو هژی دیوکراتی و ناشتیی بگریته بهر بو بهدی هیتانی مه بهسته کانی به پیتی یاسای ره چاو کراو.

ماددهی شه شه م:

کومه له مافی کوبونه وهو خویشاندان و مانگرتن و میهره جان و ناههنگ سازدان و پهیدا کردنی هژی کانی راگه یاندنی به پیتی یاسا په پیره و کراوه کان هه یه.

ماددهی هه و ته م:

بو دامه زرانندی کومه له مه رجه داوا یه ک پیشکه ش به وه زیری ناوخو بگریته له لایه نه نندامه دامه زرتنه کانه وه نیمزاکرابی، به مه رجی ژماره یان له « ۱۵ » نندام که متر نه بی و هه موو به پیتی یاسا شیواو بن و پیتره وی ناوخوی پیوه لکابی و نه م زانیاریانه ی تیدا بیت:

- ۱- ناوی کومه له که مه بهست له دامه زرانندی و، مه له نندنی به رتیه بردنی و ده بی له هه ریمی کوردستانی عیراق بیت.
- ۲- ناوی هه موو نندامه دامه زرتنه ره کان و نازناو و ره گه زنامه و پیشه یان و شوتیی دانیشتیان و پروانامه و پله ی زانستیان.
- ۳- مه رجه کانی نندامیتی و نه مانی.
- ۴- سهرچاوه کانی دارایی کومه له.
- ۵- نهو ده ستانه ی که نوینه رایه تی کومه له ده که ن و کاروباری هه لسوورانندی ده گرنه نه ستو و تاییه تمه ندیی هه ر یه کیکیان و ریگای هه لیشاردن و کوتایی پی هیتانیان.

ماددهی هه شه م:

- ۱- ده بی وه زیری ناوخو له ساوه ی « ۳۰ » روژ له میژروی تو مارکردنی داوا که له وه زارت بریاریک له باره یه وه بدات.
- ۲- وه زیری ناوخو بو ی هه یه نه گه ر داوا ی دامه زراننده که مه رجی یاسایی ته واوی تیدانه بو، بیگه رینیتیه وه بو ده ستی دامه زرتنه ران لهو ماددهی که له برکه

«۱» ی سهره وه دا هاتووه بو ته و او کردنی نا ته و او ییه کانی و له گه ل روژی پیشکش کردنه وهی داواکش ماوهی سهیرکردن و بریار له سهردانی یا نه دانی دهست پت دهکات.

۳. کاتیک که داواکه لایهک به لایهک نه کراو نه و ماوه یه ی که له برکه «۱» ی سهره وه شی به سهردا تیتسه ری. نه وه به پیتی یاسا داواکه به پیتی یاسا په سه ندرکراوه.

۴. نه گهر وه زیری ناوخو داوای دامه زانده که ی له بهر هه هه یهک رهت کرده وه، نه وای نه دمانی دامه زیننه بزبان هه به له ماوه ی ۱۵ روژ له پتیراگه یان دنیان بریاری ره تکرده وه که ته مییزیکه ن له لای دهسته ی بالای دادگای ته مییزی هه ریمی کوردستانی عیراق و نه و کاته بریاری دادگا دوا بریاره.

۵. نه و کارانه له کاتیکش دا ده کرتین که پتیره وی ناوخوی کومه له یه کی موله تدارو هه مووار بکرتیت.

مادده ی نۆیه م:

دارایی کومه له له مانه پتیک دتین.

۱. نابوونه ی به شداریوونی نه دمان.

۲. نابوونه ی سالانه ی نه دمان.

۳. به خشیش و دهست و دیاری و پیتاک و پاره کوکرده وه و له قه به ل کردن له لایه ن کهس و لایه نی دیکه وه.

۴. دهسته که وتی دیکه که کومه له له نه نجامی چالاکی و خسته نه مامله تی پاره کانیه وه چنگی ده که وی.

مادده ی ده یه م:

۱. کومه له مال و دارایی خو ی بو خو ی به رتیه یان ده بات له رتگی بوودجه ی سالانه ی که به پتی سیسته می ژمیرباری که له لای فرمانگه ره سمیه کانی هه ریم په پیره و ده کری رتیک ده خری و جتیه جی ده کری.

۲. هه موو حساباتیک ی کومه له ده که ویتته بهر چاودیری دارایی هه ریمی کوردستان.

مادده ی یازده یه م:

پتیه یسته له سه ر هه ر کومه له و لقه کانی نه م تو مارانه ی خواره وه رتیک بخت و ، به مه رجی له لای دادنووس (کاتبی عه دل) ته سدیق کرابن.

۱. تو ماری نه دمان: ناوی نه دمانی کومه له و ناو نیشان و ته من و ره گه زنامه و پیشه و پروانامه ی زانستی و هه ونه ربی و میژووی هاتنه ناو کومه له ی تیدا تو مار بکری.

۲. تو ماری بریاره کان: و نه مه ش هه موو بریاره کانی نه نجوومه نی به رتیه بردن و دهسته ی گشتی تیدا تو مار ده کری و له لایه ن دهسته ی به رتیه بردنی کومه له وه نیمزا ده کرتین.

۳. تو ماری ژمیرباری و هه موو داها ت و خه رجیه کی تیدا تو مار ده کری.

۴. تو ماری که لویه ل و مال و هه رچی مولکی کومه له بی له که ل و پهل و مولک و

مالی گوئزراوه و نه گوئزراوه‌ی تیدا توّمار ده‌کری.

مادده‌ی دوازده‌یم:

دهسته‌ی گشتییی کۆمه‌له‌ بۆی هه‌یه به ئاره‌زووی خۆی دوا‌ی ره‌زامه‌ندی دوو له‌سه‌ر سیتی ئه‌ندامانی کۆمه‌له‌که هه‌له‌وه‌شیتته‌وه.

مادده‌ی سێزده‌یم:

ده‌شێ کۆمه‌له‌ به‌ برباریکی دادگای به‌راییی (بیدائه) هه‌له‌وه‌شیتته‌وه دوا‌ی برباردان له‌سه‌ر دامه‌زراندنی، ئه‌مه‌ش له‌سه‌ر داوا‌ی وه‌زیری ناوخۆ‌یان ئه‌وه‌ی ده‌سه‌لاتی پێ‌ ده‌دات ده‌بێ و له‌م حاله‌تانه‌ی خواره‌وه:

- 1- ئه‌گه‌ر سالتیک به‌سه‌ر دامه‌زراندنی کۆمه‌له‌که‌دا ره‌ت بوو بوو، ده‌ستی به‌و کارانه‌ی نه‌کردبوو که له‌پێشه‌وی ناوخۆیدا هاتوون، یان به‌بێ هۆ له‌ جێبه‌جێکردنی کاره‌کانی وه‌ستابوو.
- 2- ئه‌گه‌ر له‌ چالاکیه‌کانیدا له‌و هۆبانه‌ی لادا که له‌ماده‌کانی «چواره‌م و پینجه‌م» ی ئه‌م یاسایه‌دا هاتوون.
- 3- ئه‌گه‌ر کۆمه‌له‌ نه‌یتوانی به‌لێنه‌کانی خۆی به‌جێ بگه‌یه‌نێ یاخود پاره‌که‌ی خۆی، یان قازانجی پاره‌کانی بۆ‌غه‌یری ئه‌و ئامانجانه‌ ته‌رخان کرد بۆی دروست بووه.
- 4- ئه‌گه‌ر چه‌ک و ته‌قه‌مه‌نی له‌ مه‌لّه‌ند یا له‌ یه‌کێک له‌ لقه‌کانی خۆی دا عمه‌بار بکات.

مادده‌ی چواره‌یم:

- 1- دادگا به‌گورجی سه‌یری داوا‌ی هه‌له‌وه‌شانده‌وه‌که ده‌کات و برباره‌که‌ی له‌ رۆژنامه ناوخۆییه‌کان دا له‌ماوه‌ی هه‌فته‌یه‌ک له‌ مێژووی ده‌رچوونیه‌وه بلاو ده‌کاته‌وه، ئه‌وه‌ی مه‌غدوووه‌ بۆی هه‌یه ئه‌و حوکمه له‌لای ده‌سته‌ی بالایی دادگای ته‌میییزی هه‌ریمی کوردستان له‌ماوه‌ی ۳۰ رۆژ له‌مێژووی بلاو‌کردنه‌وه‌ی ته‌میییزی بکات.
- 2- ئه‌گه‌ر دادگا داوا‌که‌ی هه‌له‌وه‌شانده‌وه‌ی ره‌ت کرده‌وه، ئه‌وه بۆی هه‌یه کرداری تانوت لیدانه‌که له‌کار بخت.

مادده‌ی پازده‌یم:

کاتییک کۆمه‌له‌که هه‌له‌وه‌شیتزایه‌وه، پاکتاو که‌ره‌وه‌یه‌ک یان زیاتری بۆ داده‌نری و، ئه‌م دانانه‌ش ده‌سته‌ی گشتییی کۆمه‌له‌ ده‌یکات ئه‌گه‌ر هه‌له‌وه‌شانده‌وه‌که به‌ ئاره‌زووی خۆیان بێ. یاخود ده‌سته‌ی گشتییی دادگای ته‌میییزی هه‌ریمی کوردستانی عێراق دایده‌نێ ئه‌گه‌ر هه‌له‌وه‌شانده‌وه‌که قه‌زایی بیت و دادگای به‌راییی «بدا‌ه» ش هه‌ر ئه‌و دهمه ده‌ستی به‌سه‌ر داده‌گری تاکو پاکتاوه‌که‌ی ده‌کری.

مادده‌ی شانزده‌یم:

دوا‌ی ته‌واکردنی پاکتاو‌کردنه‌که، پاکتاو‌کاره‌کان ده‌ست ده‌که‌ن به‌ دابه‌ش کردنی ئه‌و پارانه‌ی که‌ماون به‌پیتی پێشه‌وی ناوخۆی کۆمه‌له‌. ئه‌گه‌ر بۆ ئه‌مه‌ش ده‌قییک له‌ناو ئه‌و پێشه‌وه‌دا نه‌بوو، یاخود هه‌بوو، به‌لام رتیه‌ی دابه‌ش کردنه‌که‌ی له‌توانا به‌ده‌ربوو، له‌و کاته‌دا مالی ئه‌و کۆمه‌له‌ هه‌له‌وه‌شیتزایه‌وه‌ بۆ ئه‌و کۆمه‌له‌یه یان ئه‌و کۆمه‌لانه‌ی که‌ ئامانجیان نزیکه له‌ ئامانجی یاخود ده‌دریت به‌ هه‌ر لایه‌نه‌کی خێرخواز که

نهنجوومه نی وهزیران دهسنتیشانی دهکات.

ماددهی جهلدهیم:

- ۱- وهزیری ناوخوا بوئی ههیه که لههه لادانیکی یاسایی کومهله ناگادار بکاتهوه.
- ۲- کومهله بو ههیه نیعتزار له بریاری وهزیری ناوخوا بگری له بهردهم دهستهی گشتیی دادگای ته میبزی هه ریمی کوردستانی عیراق له ماوهی ۳۰ رۆژ له پیراگه یاندنی بریاره که.

ماددهی ههژدهیم:

- ۱- هه موو بریاریکی دهستهی گشتیی که له گهل یاساو پیرهوی ناوخوا دروست نه بی و یا هه کاریکی دهستهی به ریتوه بهری کومهله و نهنجوومه نه کانی به ریتوه بردنی لقه کان بیکه و له سنووری کاری خوبان ده ربهچی یا خود نادرست بی له گهل حوکمه کانی یاسا و پیرهوی ناوخوا یان بریاره کانی دهستهی گشتیی، ده شی به حوکمی دادگای برایی «بداة» که مه لبه ندی گشتیی کومهله سه ر به نه وه، له سه ر داوای که سیکی خاوه ن به رژه وه ند هه لوه شیتیرینه وه. نه مهش له ماوهی ۶۰ رۆژ له ده رچوونی بریاره که وه ده بی، یا خود له رۆژی ده ست به کاربو نه که به وه. نه وهی له سه ره وه دا هاتووه هه مووی ته نیا له گهل مافی شارستانییدا ده گونجی.
- ۲- ناتوانی داوکردنی به تال کردنه وه ناراسته ی که سانی نیاز پاک بکری، نه وانه ی که هه ندی مافیان چنگ که وتووه له سه ر بنچینه ی بریارو کاره تا نووت لیدراوه کان.

ماددهی نۆژدهیم:

نابی کومهله ی سه ریازی یا نیمچه سه ریازی ناحکوومه تی دا به زری ههروه ها نابی کومهله ی پیشه یی پیک به تیری، ته نیا مه گه ر له و که سانه دا به زری که ها و پیشه ن.

ماددهی بیسته م:

کومهله له ره سمی دامه زراندن و له ره سمی ته سدیق کردنی تۆماره کانی ده بووردی.

ماددهی بیست و یه که م:

- هه ر نه ندامیک له نه ندامانی نهنجوومه ن به ریتوه بردنی کومهله و نهنجوومه نه کانی به ریتوه بردنی لقه کانی به لی سه ندنی گوژمه (مبلخ) پارهی که سزا ده دری به مه رجی له ۵۰۰ دینار زیاتر نه بی و له ۱۰۰ دینار به که متر نه بی.
- ۱- نه و تۆمارانه ی ریک نه خست بی که له م یاسایه دا هاتوون و گوئی به مه رجه دیاری کراوه کانی نه دابی.
  - ۲- نه گه ر لایه نی تایبه ت به و کاروبارانه ی ناگادار نه کردبیتته وه که به پیتی یاسا ده بی پیتی رابگه به نری.
  - ۳- نه گه ر نه ندامیکی وه رگرت بی و مه رچی نه ندامیتی به پیتی پیرهوی ناوخوا لی نه به ته جی.

ماددهی بیست و دووم:

- ۱- پتوبسته له سه ر نه و کومه لانه ی که هه نه باری خوبان له ماوهی ۶ مانگ له رۆژی

به کار که وتنی ئەم یاسایه به پیتی حوکمه کانی ئەم یاسایه بگونجین.
۲- هەر کۆمه له به کی که خۆی به خوکمی برگه «ا» ی ئەم ماددهیه نه به ستیتته وه
به پیتی یاسا به هه لوه شاوه داده نری.

ماددهی بیست و سێهه:

کاروباری ریکخراوه کوردستانییه کانی که له بوواری یارمه تیدان و ناوه دانکردنه وه
کار ده کهن، به پیتی یاسایکی تایبته ریک ده خرین.

ماددهی بیست و چواره:

به هیچ ده قتیکی تر کار ناکریت که له گه ل حوکمه کانی ئەم یاسایه دا نه گونجی.

ماددهی بیست و پینجه:

وه زبیری ناوخۆ بۆ هه یه بۆ ناسانکردنی حوکمه کانی ئەم یاسایه رینمانیی پتیوست
ده ر بچوینی

ماددهی بیست و شه شه:

ده بی وه زبیره تایبته ته کان حوکمه کانی ئەم یاسایه جی به جی بکه ن.

ماددهی بیست و حه وته:

ئەم یاسایه له رۆژی بلا و کردنه وه ی له رۆژنامه ی ره سمی دا کاری پی ده کری

جوهر نامق سالم

سه رۆکی نه نجوومه نی نیشتمانیی کوردستانی عیراق